

EL FENOMEN DE LA UBERITZACIÓ:

DE L'EXTENSIÓ DEL MODEL A L'ORGANITZACIÓ DE LES RESISTÈNCIES

RELATORIA DE GRUP FOCAL
DESEMBRE 2021

OBSERVATORI
DESC

www.observatoridesc.org

RELATORIA DE GRUP FOCAL

El fenomen de la uberització: De l'extensió del model a l'organització de les resistències

Desembre 2021

EL FENOMEN DE LA UBERITZACIÓ: DE L'EXTENSIÓ DEL MODEL A L'ORGANITZACIÓ DE RESISTÈNCIES

Autoria: Cati Femenia Verger
Revisió: Marta Ribera Carbó
Maquetació: Oriol Moya Cànovas
Fotor de portada: Connor Houtman / Unsplash

Aquesta guia té llicència:

Reconeixement-NoComercial-CompartirIgual 4.0 Internacional (CC BY-NC SA)

Amb el suport de:

Agència Catalana
de Cooperació
al Desenvolupament

Generalitat
de Catalunya

Ajuntament
de Barcelona

El contingut d'aquesta publicació és responsabilitat exclusiva de l'Observatori DESC i no reflecteix necessàriament l'opinió de l'ACCD ni de l'Ajuntament de Barcelona.

ÍNDEX

Resum	6
Introducció	7
LA UBERITZACIÓ DE L'ECONOMIA	10
a. L'extensió del model d'uberització	11
b. El model sindical com a estratègia de resistència	14
c. Altres resistències alternatives	16
CONCLUSIONS	17
BIBLIOGRAFIA	19

RESUM

La uberització de l'economia és un concepte que ha agafat força darrerament, gràcies a l'aparició de plataformes que configuren una nova manera de viure l'economia i el consum. Nacho Parra, Òscar Simón, Nuri Soto i Ayelén Flores es reuneixen en aquest grup focal per debatre i discutir sobre el terme en qüestió.

En aquesta reunió sorgiren diferents idees al voltant del concepte d'uberització. En primer lloc, es proposà fer una petita anàlisi sobre l'extensió d'aquest model econòmic cap a altres serveis, per tal d'entendre com i per què es dona aquesta uberització de l'economia. Amb aquest punt com a referència, es parlà de les estratègies de resistència, donant importància al sindicalisme com a l'estratègia principal, però entenent també que se'n necessiten d'altres, com ara bé l'economia social i solidària.

Els treballs tradicionalment informals són els que han estat més presents en el desenvolupament de la uberització, que s'entén com un model econòmic capitalista que incorpora aquestes noves feines. Destaca la importància que pren, en les diferents perspectives dels quatre experts, la precarietat inherent als treballs que pateixen processos assimilables a una uberització de les condicions. Tanmateix, amaguen aquesta precarietat rere la falsa aparença de noves oportunitats laborals. Amb tot això, l'organització sindical serveix com a la principal estratègia de resistència enfront els treballs precaris i els falsos autònoms que tant caracteritzen la uberització. Tanmateix, aquesta no n'és la única estratègia, sinó que cal també un suport a l'economia social i solidària que ofereix alternatives a les economies d'uberització, juntament amb una feina de responsabilitats, individuals i col·lectives on s'insisteixi a l'Estat com a element regulador de les condicions laborals.

1.

INTRODUCCIÓ

El concepte d'uberització de l'economia ha fet arrels en els discursos sobre l'oferta de béns i serveis, i la demanda i consum d'aquests. Existeixen diverses formes d'entendre i parlar sobre el terme, que pren com a lexema el nom de l'empresa que l'introduí, i que ha servit de precedent per a aquest canvi o gir en l'oferta econòmica i les seves formes de consum: Uber. El fet de ser una idea concebuda en el segle XXI, caracteritzat per la idiosincràsia de la digitalització i la tecnologia, empès a un dinamisme constant i inquiet, i el poc recorregut (temporal, perquè a nivell acadèmic-periodístic ja comença a fer-se ressò) d'aquest terme, fan que donar-li a la uberització una definició estàtica resulti complicat i arriscat. Tenint en compte la provenença del lexema, resulten evidents les referències a conceptes tan freqüents avui en dia, com ara riders, just in time, economia de plataforma... i els seus consubstancials oferta i demanda, consum o mobilitat.

Cal recordar que en un principi Uber naixia com una alternativa als mitjans de transport ja instaurats, tot i que el model que proposava s'expandí també cap a altres serveis, essent-ne el més conegut el servei del menjar preparat. Sense voler fer una afirmació rotunda, es podria aproximar a una definició d'uberització aquell model econòmic que funciona mitjançant empreses presents en plataformes, és a dir, aplicacions, que s'entenen a sí mateixes com un intermediari entre el productor i el consumidor final. Aquesta és, això no obstant, una definició objectiva, semblant a la que podria aparèixer en un diccionari quan el terme sigui adoptat per la llengua catalana i castellana; però no podem

oblidar com l'apropiació de l'economia col·laborativa (Machancoses García, 2019) per crear treballadors que són falsos autònoms ha fet que no es pugui entendre uberització sense precarietat laboral.

Treballador d'Uber Eats en bicicleta
Font: [Flickr](#)

Per a la redacció d'aquesta relatoria, es va proposar que la metodologia principal fos un grup focal on es pogués fomentar el debat sobre aquest concepte d'uberització de l'economia, aproximant-nos a la producció i reproducció del model, així com a les formes de resistència que s'hi troben. L'objectiu era posar sobre la taula la discussió del concepte amb persones expertes en el tema, i extreure'n d'aquesta uns coneixements i idees destacades. Per això, es van posar en comú els discursos de quatre personalitats sobre la temàtica, com són l'Oscar Simón, de tradició sindicalista; la Nuri Soto, de Mensakas; el Nacho Parra, de Col·lectiu

Ronda; i l'Ayelén Flores¹. **Se'ls va proposar abordar discussions al voltant de com s'està estenent aquesta uberització a altres sectors, com es poden adaptar les formes de sindicalització en aquest model, i quines altres formes de resistència es podrien proposar enfront d'aquest nou sistema.**

Des d'un principi, no s'aconseguí proposar una definició clara al concepte, de manera que, per aquesta relatoria, es parteix del matrimoni entre uberització i precarietat, puix que fou Parra el qui s'atreví a definir concepte que ens concerneix com una "degradación de las condiciones de trabajo, sociales, de vida, y condiciones de consumo, de gente que se emplea o consume a través de este tipo de plataformas".

¹ Totes les cites dels participants que es fan en aquesta relatoria han estat extretes del grup focal realitzat el dia 18 de novembre de 2021.

2.

LA UBERITZACIÓ DE L'ECONOMIA

La uberització de l'economia neix d'aquesta nova manera d'entendre els processos de producció, distribució i consum de béns i serveis en una societat occidental-capitalista, marcada per la digitalització i l'aparició de noves tecnologies. El que ens trobem quan parlem d'aquest fenomen és, precisament, un sistema econòmic que s'adapta a un nou entendre de la societat i les relacions que en ella es conformen; un sistema econòmic que presenta al món o, més ben dit, que ven al món una capacitat d'evolució i transformació, d'adaptació a les noves necessitats que sorgeixen, que les escolta, les comprèn i les respon. Però no es pot confiar cegament en un sistema tan instaurat, arrelat, santificat, que en diria Weber (2005); se l'ha de posar sota la lupa i analitzar què hi subjau en tota aquesta idea de "progrés capitalista" que l'economia de plataforma i la uberització presenten. I el que ens trobem quan ens hi aproximem críticament, és un sistema no tan llunyà d'aquell explotador contra el que un dia s'aixecaren revolucions. En realitat, **la uberització no ha fet més que canviar la forma i el discurs, però mantenint la matèria i el contingut d'un capitalisme ja clàssic.**

A. L'EXTENSIÓ DEL MODEL D'UBERITZACIÓ

La primera idea que apareix quan es proposa en el grup focal parlar de la uberització, és la precarietat que hi va implícita. En realitat, però, aquesta no és una precarietat nova, és una vella amiga del nostre sistema productiu, que ha estat amagada rere diferents títols al llarg del temps, i que ara apareix, com afirma la Nuri Soto, en la **glorificació de l'emprenedoria** que manifesten aquestes plataformes. Els treballs precaris, amb baixes (o nul·les) condicions laborals, sempre han existit. D'altra banda, l'economia informal, tradicionalment feminitzada per ser aquella que duïen a terme les treballadores de la llar amb treballs de cura i (re)producció, i que actualment s'han derivat cap a dones migrants, no li és desconeguda al gran sistema econòmic. El que aconsegueix la uberització és precisament **traslladar aquesta informalitat i precarietat a les grans plataformes, i vendre-les com una oportunitat de treball**. Tanmateix, davant el triomf d'aquesta forma econòmica s'estén l'ús de la uberització cap a altres sectors que, si bé no són tan precaris per la seva formalització anterior, són indicis de l'extensió del model cap a altres sectors com la fotografia, la psicologia i els serveis mèdics.

El text refós de la Llei de l'Estatut de treballadors aprovat per garantir els drets laborals de les persones dedicades al repartiment en l'àmbit de plataformes digitals en el Reial decret llei 9/2021 (conegut com **Llei Rider**) sorgeix en part gràcies a les fortes demandes del col·lectiu rider i les sentències dels tribunals espanyols², que decreten la condició de falsos autònoms d'aquests. Aquesta Llei Rider intenta posar-li una solució a totes aquestes dinàmiques d'explotació laboral que estaven duent a terme aquestes empreses de plataforma a través de buits legals. Amb els

2 STSJ M 1/2020, de 17 de gener de 2020. <https://www.poderjudicial.es/search/AN/openCDocument/53b1b1721a75d34a10b129baa45c19bf179e3f439af7b2cc>

STS 2924/2020, de 25 de setembre de 2020. <https://www.poderjudicial.es/search/AN/openDocument/05986cd385feff03/20201001>

canvis tecnològics-digitals, és necessari inserir dins del marc legal noves normatives que serveixin per a la correcta regulació del treball, i garanteixi unes condicions laborals dignes per als qui s'hi dediquen. La Llei Rider, com comenta la Nuri, és un mecanisme posat en marxa per donar resposta a les demandes dels falsos autònoms que servien de mà d'obra per aquestes empreses. En el marc regulatori, l'Ayelén Flores parla de com aquest es presenta a l'Amèrica Llatina, on les demandes dels repartidors no neix tant dels drets i condicions laborals, sinó de la seguretat dels treballadors. És inevitable, quan es parla de seguretat, parlar de la situació sanitària actual. Seguint l'Ayelén i el cas llatinoamericà, la pandèmia força la regulació del teletreball i el treball des de casa, però no dona solucions per aquests repartidors, falsos autònoms, que pràcticament queden al marge de la legislació de seguretat sanitària actual.

Apropant-nos al cas espanyol, d'altra banda, foren comentades a les xarxes socials les imatges d'un treballador de Glovo dormint a un caixer, o un repartidor d'Uber intentant conduir el producte a través de les manifestacions i barricades de Barcelona. Està clar que **la qüestió de seguretat que comentava l'Ayelén no pot deslligar-se de la dignitat laboral de la que parlava la Nuri**. La uberització promet convertir els sectors de treball informals i precaris en unes aparents millors condicions, tot i que aquestes siguin per mitjà d'una empresa intermediària que no garanteix més que el contacte entre productor, distribuïdor i consumidor final.

Treballador de Glovo dormint a un caixer
Font: [Twitter/@DinaBousselham](https://twitter.com/DinaBousselham)

B. EL MODEL SINDICAL COM A ESTRATÈGIA DE RESISTÈNCIA

És davant de totes aquestes condicions precàries que sorgeixen estratègies de resistència sindicals, com afirma la Nuri. Ella, que parla des de l'experiència, afirma la importància de l'espai públic en el procés de mobilització i creació de sindicats, en tant que és en aquest espai on es promou el contacte social entre treballadors amb les mateixes condicions materials. Aquesta és, precisament, la gran diferència de la uberització front al treball (re)productiu informal i feminitzat: **la mobilitat que implica treballar per a la uberització condueix a la trobada amb altres companys, la conversa i la final reivindicació dels seus drets.**

Els quatre participants insisteixen, quan se'ls demana per aquestes formes de sindicació i estratègies de resistència, en la importància de l'espai públic com espai comú dels treballadors; però van més enllà, aproximant-se a la qüestió simbòlica de la sindicació, que tal com afirma l'Oscar serveix per "organitzar la precarietat", afirmació que coopera amb l'innegable eix de classes que suposa el model sindical. En definitiva, s'entén aleshores l'estratègia sindical com aquella que neix de la capacitat de compartir experiències horitzontals i lluitar verticalment contra l'opressió i el panòptic foucaultià (Foucault, 2009), al qual, explica la Nuri, eren sotmesos mitjançant el control de missatgeria i la coacció als treballadors.

Protesta de RidersxDerechos
Font: Riders x Derechos

C. ALTRES RESISTÈNCIES ALTERNATIVES

Des de les seves perspectives, tots quatre coincideixen en que l'estratègia d'agrupació sindical acaba suposant la millor forma de resistència dels treballadors davant de l'auge de la uberització de l'economia. Tot i així, també són necessàries altres resistències més enllà, que passen pel **suport a l'economia social i solidària** mitjançant cooperatives com ara Mensakas o Coopcycle. Amb aquestes noves maneres de proposar el treball de distribució de productes mitjançant plataformes, el que s'intenta és **rebatre les estratègies empresarials de les principals cadenes d'uberització, principalment la desorganització de treballadors i el fals autònom com a idea de llibertat laboral**. Tanmateix, és innegable que l'economia social i solidària necessita una sèrie de recursos³ per tal de ser un digne competidor de la uberització i **consolidar-se com una alternativa real dins de les plataformes**. És per això mateix que el Nacho i l'Ayelén coincideixen en la importància de les responsabilitats, en tant que aquesta no pot caure únicament sobre el consumidor final, sinó en **l'Estat com actor regulador**. Al cap i a la fi, el model sindical serveix per posar en comú horitzontalment als treballadors, però necessita d'un suport més gran, com és la institució estatal, no només per a la victòria de les seves demandes, sinó per la promoció de les alternatives no-explotadores d'aquest nínxol de treball. És necessari, en definitiva, que es defensin unes **condicions laborals dignes, defensores dels drets humans i laborals per mitjà de la humanització de la tasca i dels treballadors que la duen a terme**.

³ Calafat Martínez, Xavi J. (2021), Allò públic-comunitari com a alternativa d'allò públic-privat, Document de treball, Observatori DESC. Consulta a: <http://observatoridesc.org/ca/allo-public-comunitari-com-alternativa-d-allo-public-privat>

3.

CONCLUSIONS

El procés d'uberització de l'economia és creixent en la nostra societat tecnològica. Des del sorgiment de les empreses de plataforma, aquesta manera d'organitzar l'economia i, especialment, la distribució del producte, ha anat creixent i estenent-se a altres sectors més enllà de l'alimentació, que si bé és el més conegut, no queden enrere plataformes de fotografies, metges o psicòlegs. És aquesta importància que ha anat prenent la uberització el que ha motivat que es posés en marxa el grup focal, amb la col·laboració del Nacho, l'Oscar, la Nuri i l'Ayelén, d'on s'han extret les principals conclusions aquí presentades.

En primer lloc, sobre l'extensió del model d'uberització, és important remetre al que el Nacho s'atrevia a entendre pel concepte, destacant la idea de precarietat que tan important ha estat al llarg d'aquesta relatoria. Tot i que el model d'uberització s'ha estès a altres sectors, el qui posa la primera pedra és l'intent d'oficialitzar, de qualque manera, aquell sector de treball informal com és el menjar, en tant que treball de cura i (re)producció feminitzat que s'intenta convertir en un treball "dignificat" mitjançant la plataforma i el sou. **És una nova conjugació capitalista de la glorificació de l'emprenedoria i la llibertat de l'autònom**, que s'acaba estenent a altres serveis més formalitzats des del principi, com són el mèdic o el psicològic. Tanmateix, el que és la uberització de l'economia **és un mecanisme d'exclusió d'aquells que no aconsegueixen accés a un món laboral regulat, i es veuen empesos a introduir-se en aquesta il·lusió d'autonomia.**

La manca de regulació real en aquests treballs és el que convoca formes i estratègies de resistència. La manera de treballar dels riders els converteix en el punt de mira de la inseguretat laboral, especialment a Amèrica Llatina, així com de l'explotació capitalista a mans del panòptic de la missatgeria digital, i el control i monopoli del missatge. L'espai públic es converteix en un centre d'inseguretat per als treballadors, que sofreixen furts i robatoris, però també en un espai de trobada i organització per estructurar la resistència. Aquesta és la característica que diferencia els riders dels treballs informals clàssics, i que els insereix dins de les relacions de poder verticals formalitzades entre el sistema i els treballadors. És per això mateix que **la sindicació n'és l'estratègia de resistència principal**, de la qual neixen manifestacions i s'aconsegueix la regulació d'aquest treball amb la Llei Rider. Els vincles socials que s'estableixen horitzontalment al carrer entre els qui tenen les mateixes condicions materials i busquen un llaç de solidaritat per organitzar i resistir a la precarietat es converteixen en models de sindicació, i acaben sent la principal i més eficaç font de resistència individual i col·lectiva dels treballadors.

Mirant des de més enfora el conflicte social que suposa la uberització, es veu tanmateix que no es pot caure en el model de sindicat com a única alternativa, si bé n'és la més viable per aconseguir dignificar les condicions dels treballadors. És necessària una responsabilització que vagi més enllà del distribuïdor i el consumidor, i que senyali a **l'Estat com a institució des d'on també s'ha d'actuar**. Les alternatives d'economia social i solidària, com Mensakas i Coopcycle, necessiten recursos i suport per mantenir-se com a competidores de les grans empreses. En conclusió, el model sindical és la gran estratègia de resistència, però és important que vingui acompanyat d'alternatives com la promoció d'aquesta nova economia social i solidària.

BIBLIOGRAFIA

Foucault, M. (2009). Vigilar y castigar: nacimiento de la prisión. Siglo XXI. ISBN: 9786070301155

Machancoses García, E. (2019). Economía colaborativa versus 'Uberización'. La Causa Laboral, (76), pp. 1-12. <https://roderic.uv.es/bitstream/handle/10550/75095/138888.pdf?sequence=1>

Morales Muñoz, K.; Abal Medina, P. (2020). Precarización de plataformas: el caso de los repartidores a domicilio en España. Psicoperspectivas, 19(1), pp. 97-108. <https://dx.doi.org/10.5027/psicoperspectivas-vol19-issue1-fulltext-1680>

Revilla, J. C.; Martín, V. B. (2021). Uneasy riders: contradictorias lógicas disciplinarias para una posición laboral imposible. Revista Española de Sociología, 30(2), pp. 1-19. <https://recyt.fecyt.es/index.php/res/article/download/82454/64614>

Sierra Benítez, E. M. (2018). Teletrabajo, uberización y robotización del trabajo: propuesta para un derecho del trabajo consistente (sólido, estable y duradero). Ideides, 20. <https://idus.us.es/bitstream/handle/11441/75160/Teletrabajo.pdf?sequence=5>

Weber, M. (2005). The Protestant ethic and the spirit of capitalism. Routledge. https://selforganizedseminar.files.wordpress.com/2011/07/weber_protestant_ethic.pdf

www.observatoridesc.org